

KOVÁCS LÁSZLÓ

főiskolai adjunktus

AVKF

Vác

A zenei nevelés a XIX. század második felében az egri ciszterci gimnáziumban

Arisztotelész örök érvényű gondolatai már több mint kétezer évesek, de napjainkban is értékes iránymutatást adnak a nevelés, a művészeti nevelés szakembereinek: „...a zene képes átformálni a lélek erkölcsi alkatát; ha pedig képes erre, akkor nyilvánvaló, hogy az ifjúságot erre is oktatni és nevelni kell. De a zsenge korú ifjú természetéhez illik is a zenei oktatás; az ifjak ugyanis koruknál fogva nem foglalkoznak szívesen azzal, ami kellemetlen, márpedig a zene természeténél fogva is kellemes.”¹

Nemcsak az ókori görög filozófusok, hanem a korszak római gondolkodói is felhívják a figyelmet a zenei (művészeti) tárgyak fontosságára, emberformáló hatására. Ezért a „septem artes liberales” rendszerén belül a quadrivium egyik fontos elemévé vált a musica, vagyis a művelt embernek zenei (elméleti és gyakorlati) ismeretekkel is rendelkeznie kellett.

A középkor új igényeihez mérten új tananyagrendszer alakul ki, amelyben megtalálhatók a „hét szabad tudomány” összetevői, így a zene is. A klerikus műveltség alapját az olvasás és az éneklés jelentette. Az előbbi körébe tartozott a latin szövegek és számok olvasása, néhány egyszerű latin nyelvtani szabály és a latin nyelv alapvető szókincse.

Az utóbbi pedig – az egyházi énekek megszólaltatásán túl – az egyházi liturgia ismeretét is megkövetelte. Tudni kellett, hogy az egyes gregorián dallamok mikor, milyen ünnepeken, a szertartás melyik részében hangozhatnak fel.

Jól érzékelhető, hogy a katolikus egyház (plébániai, kolostori, székesegyházi iskolákban) nevelési gyakorlatában már a kezdetek kezdetén fontos helyet kapott a zenei, a művészeti nevelés, nemcsak azért, mert a liturgia elengedhetetlen eleme a muzsika, hanem hamar felismerték a lélek- és jellemformáló hatását!

A következőkben az **egri ciszterci gimnáziumban** folyó ének- és zenetanítás bemutatásán keresztül egy rövid korszakot adunk a XIX. század második felének művészeti nevelő munkájáról.

A ciszterciek már a XVIII. század végétől meghatározó szerepet töltöttek be az egri oktatásban.² Számos külső és belső problémát leküzdve megerősítették, és magas színvonalra emelték a gimnáziumi nevelő-oktató munkát a városban, és egyben az észak-magyarországi régióban.

Különösen nagy kihívást jelentett a rend számára a szabadságharc után, az osztrákok által kiadott és Magyarországra is érvényes tanügyi reform, az Entwurf feltételrendszerének

¹ Arisztotelész: Politika. Gondolat, Budapest, 1984. 322-323. p.

² A gimnázium 1850-ig hat osztállyal működik, majd 1850–52 között egy négyosztályos korszak következik, 1852-től pedig nyolcosztályos gimnáziumként funkcionál. Részletesebben: Kovács László (2005): A ciszterci rend egri főgimnáziumának története a XIX. század közepéig. Módszertani Közlemények, XLV. évf. 1. szám, Szeged. 37-44. p.

teljesítése, és ezzel együtt – a környezet elvárásait szem előtt tartva – az iskola nyolcosztályossá bővítése. Az ügyben folytatott tárgyalások sikerrel jártak, ennek eredményeként a kultusz-miniszter 1852. április 11-én kelt, 2385/327. sz. rendeletével végre nagygymnáziummá alakította az addigi (1850–1852) algymnáziumot³.

A feladatok száma jelentősen sokasodott az intézményben a középszintű oktatás új rendjét megállapító szabályzat hatására. Emiatt nőtt a tantárgyak száma. Ez elkerülhetetlenné tette a *szaktanári rendszer* differenciálódását, a létszám növelését. Az Entwurf ezt a nagygymnáziumban minimum 12 főben határozta meg. Megjelent az *osztályfőnökség intézménye*, amely a tanítás és a nevelés egységesítésében jelentett lényeges előrelépést.

A gymnázium alaptantárgyait a humánórák alkották: elsősorban a latin és a görög, azután az anyanyelv, amin a rendelet a németet is érti, ezt követte a tájnyelv, illetve a történelem és a földrajz.

Az 1850. áprilisi tanácskormányi jegyzőkönyvben már lehet olvasni: a latin nyelv tisztaságát, ékességét egyedül a remek írásokból lehet legsikeresebben megtanulni, ezek „magyarázására a tanárok külön gondot fordítsanak”.⁴ A görög, amely új nyelvként jelent meg a gymnáziumban, szintén lényegesnek feltüntetett tárgy az új tanrendben, ezért fontosnak tartották a mielőbbi alapos elsajátítást. A német nyelvtanítás olyan formán határozatott el, hogy a tanulók minden héten kétszer egy órában nyerjenek oktatást.⁵

A tanítás hétfőtől szombatig tartott. Délelőtt és délután is voltak órák (kivéve a szerdát és a szombatot). Délelőtt 8-tól 11 óráig, kedden és pénteken 8-tól 10 óráig, délután pedig 14-től 16 óráig. Az órák száma egy héten: I. osztályban 21 óra, II-ban 22 óra, III-ban 24 és IV-ben szintén 24 óra. Ezen felül a tanulók 7.30-ra templomba mentek, ünnep- és vasárnapokon reggel 9.30-ra, délután 2.30-kor pedig lelki oktatásban részesültek. Az órarendben szereplő tanórákon kívül a diákok minden hétköznap 7.30-ra, ünnep- és vasárnapokon pedig 9.30-ra templomba mentek, délután pedig 2.30-kor lelki oktatásban vettek részt. Rendkívüli tárgyként az ékesírást, a zenét (egyházi énekek) és a rajzolást tanították eleinte heti 1-1 órában.

A változások jelentősek, de az elvárásoknak meg tudnak felelni a ciszterek, amelynek jó bizonyítékát adják az igazgató – Rezsutsek Antal (1829–53 igazgatóságának ideje) – beszámolójának megállapításai: „Az átalakulásra kiadott első fensőbbbségi szó: az iskolák, az iskolai könyvtárak, múzeumok... beruházatlan-falai között lepett meg bennünket. Amikkel bírtunk is, előbbi könyveink és egyéb tanszereink az új viszonyok tekintetében többé nem állhattak már meg. Rögtöni anyagi és szellemi erőfeszítések lőnek szükségessékké. A tanárnak majdnem egészen új metodikai, s didaktikai nézpontokra állni, sokban tanulóknak, sőt az első szükségek közt könyvíró és fordítónak kellett egyszersmind lennie. És mégis – hála az illetők buzgalmának! – most, ha nem egészen is, jórészt túl vagyunk már az új area előküzdelsein...”⁶

A körülmények bemutatása után térjünk rá részletesebben a művészeti, úgynevezett „rendkívüli tárgyak” közül az énekekre és a zenére!

A gymnáziumokra általában jellemző volt régebben a templomi énekek szabatos betanítása, de a rendszeres *énekoktatásra* a ciszterci gymnázium adott jó példát. Az egri ciszterciek XIX. századi történetének zenei szempontból első szakaszát 1851-ig számítjuk. 1852-től Zsaskovszky Ferenc tanársága idejétől a zenei nevelésnek sokkal gazdagabb, második kor-

³ Ciszterci Rend Egri Kath. Főgymnáziumának Értesítője, – később rövidítve csak Értesítő 1851/52, 28. p.

⁴ H.M.L. VIII-53/126 Tanácskozmányi Jegyzőkönyv 1849/50 április.

⁵ H.M.L. VIII-53/126 Tanácskozmányi Jegyzőkönyv 1849/50 május.

⁶ Értesítő 1852/53, 13-14. p.

szaka kezdődött.⁷ Személyében egy rendkívül alaposan felkészült művésztanárt kapott az iskola. Ezt jól tükrözik egyéb megbízatásai, a művészeti-tudományos életben betöltött pozíciói: „egri főegyházi aranyérmes karnagy, érseki tanítóképzései tanár, prágai egyházi zeneegylet, a Zsófia énekekadémia és salzburgi Mozarteum társtagja; 1868-tól Rómában a pápai zeneakadémia mester-szerzői és tanári egyletének tagja, és a ciszterci főgimnásiumban az ének melléktanára.”⁸ Zsasskovszky már 1855-től heti 2 órában foglalkozott az önkéntesen énekelni vágyókkal. Ez a nagy tudású művésztanár mindent megtett a színvonal emeléséért. A tanításhoz hangjegyes füzeteket szereztetett be, ezzel is elsajátíttatva a kottaolvasás és írás tudományát. 1854-re az előrelépés megmutatkozott abban, hogy képesek voltak a növendékek négyszólamú műveket megszólaltatni. Az igazgató jóindulatát és elismerését kivívta az énekkar 1855-ben, ugyanis névnapjának előestéjén három szép magyar dalt adtak elő „ajándékként”. 1856. május 29-én a zirci apát látogatásának alkalmából, a már 70 tagú énekkar egy négyszólamú üdvözlő dalt szólaltatott meg az apát tiszteletére. Az üdvözlő olyan sikert aratott, hogy megbízást kap az igazgató egy új orgona elkészíttetésére, hogy ezzel emelje az énekkar hatását. A 24 változatú új orgonát Moóser Lajos salzburgi orgonakészítő készítette 5450 forintért. Az orgona összesen 1372 sípból épült föl. Legelőször 1859-ben feltámadáskor szólalt meg egész teljében.⁹

1856/57-től az énekkar rendszeresen fellépett az iskola ünnepségein. A szakszerűség kedvéért később szétválasztották a kezdőket és a haladókat. Az első csoportot Zsasskovszky Ferenc testvére, Endre oktatta, a haladókat pedig Ferenc. Zsasskovszky Endre szintén kitűnően képzett muzsikusként, ő is számos egyéb fontos pozíciót töltött be: „egri főegyházi másodkarnagy és orgonász, érseki tanítóképzései tanár, a prágai zeneegylet és a salzburgi Mozarteum társtagja, és a ciszterci gimnáziumban az éneklés másod-melléktanára.”¹⁰ 1859/60-ra olyan népszerű lett az éneklés, hogy 125 gimnazista iratkozott be. Az igazgató minden évben 1 ezüst tallér díjat tűzött ki ösztönzésül a két legjobb énekes részére, ezzel megmutatva, hogy mennyire „pártolja a kedélynemesítés és valláserkölcösös képzés eme eszközét.”¹¹

Zsasskovszky Ferenc 1852-től 1880-ig, Zsasskovszky Endre 1857-től 1868-ig működött az egri gimnáziumban. Kiváló dalszerzők voltak; szerzeményeik közül jelentős számú megtalálható az intézeti értesítőkből.¹² Minden művükre jellemző az alaposság, a zene elméletének és gyakorlatának mélyreható ismerete. Anélkül, hogy mélyebb zeneelméleti elemzésekbe bocsátkoznánk, megállapíthatjuk, hogy műveikben mindig figyelembe vették a gyermekhang adta lehetőségeket. Úgy készítették el szerzeményeiket, hogy az egyes szólamok eléneklésére – kellő előkészítéssel – ne jelentsen megoldhatatlan feladatot a kórustagok számára. Ezáltal nemcsak az előadókat juttatták sikerélményhez, de a közönség sem csalódott a koncerteken. Juhász igazgató úr buzdítására és útmutatására a régi magyar és latin egyházi énekek remekeit „négyes hangra” írva Énekkönyv-ben kiadták a magyar tanuló ifjúság kezébe. „Egri Énekkáté”-juk alapján kezdték meg mindenfelé a rendszeres énektanítást.¹³

Az Értesítőkből található tantervekből jól látszik, hogy az Egri Énekkáté jól szolgálta az éneklő ifjúságot.¹⁴ A „Műének” elsajátítására a követelményeket fok-osztályonként határozták

⁷ Bárdos Kornél: Eger Zenéje 1687–1887. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1987, 143. p.

⁸ Értesítő 1853/54

⁹ Értesítő 1858/59 26-27 p.

¹⁰ Értesítő 1857/58

¹¹ Igazgatói napló 216 p.

¹² Értesítő 1857/58 – 1875/76

¹³ Nagy Béni dr. (1914): Az egri Főgimnázium története. Eger. 157. p.

¹⁴ Értesítők 1865-től

meg. Két fok-osztály működött, elsőben a kezdők, másodikban a haladók tanultak. Így határozták meg az elsajátítandó ismereteket:

I. Fok-osztály: Heti 2 óra. (1883-tól heti 1 óra) Hangjegy-ismeret: alaptanok. Hangjegy-osztályozás: hangsorok: kettős-, hármás-, négyes gyermekhangra alkalmazva.

Gyakorlatok. Kk. Egri Énekkáté. Zsasskovszky Ferenc- és Endrétől. Kis Lantos, I–III. ugyanazoktól.

II. Fok-osztály: Heti 2 óra. Ének- és dalgyakorlatok – nagyobb vegyes és férfi-négyes karban. Kk. Egri dalnok. I–IV. – Harmónia, komoly és víg dalok szemelvénye. – Palestrina, egyházi énekkarok gyöngyei. Ugyanazoktól.

Zsasskovszky Endre tisztét Szabó Ignác vette át (1868–1893), aki már nem mint világi, hanem rendtagként irányítja a zenei képzést. Szabó szintén foglalkozik zeneszerzéssel, művei közül néhány megjelenik az értesítőben, de a korábbi sorozat – ami a szerzemények nagy számú közlésében mutatkozott meg – 1875 után alábbhagyott. Az énekkar ezután is magas színvonalon teljesít – ezt segíti az új harmónium is¹⁵ –, amelyet a koncertek száma és pozitív értékelése mutat: négy hangversenyt rendeztek a gimnáziumi segélyező könyvtár javára nagy sikerrel.¹⁶

1890-ben az egyházi ének, három év múlva a világi ének vezetését is Saád Henrik ciszterci tanár vette át és irányította nagy buzgalommal a század végéig (1898-ig). Bizonyíték az eredményes munkára, hogy az 1893/94-es tanévtől kezdve még a hétköznapi szentmiséken is négy szólamban énekelt a kórus. A források külön kiemelik a millenniumi egyházi és világi ünnepeket, ahol egységesen méltatták az előadások színvonalát.¹⁷

Saad Henriket 1898–1910 közötti időben Küzdi Aurél, szintén ciszterci rendi követte az énektanári munkában. Tanárkodásának idején az ének igazi művészetté fejlődött. Nemcsak a diákoktól, de magától is megkövetelte a szakmailag elmélyült, színvonalas munkát. Ezért részt vett a Strassburgban tartott nemzetközi zene- és énekkongresszuson, ahol nemzetközi tapasztalatokkal bővítette tudását. A nyári hosszabb szüneteket, mikor tehetett, Regensburgban vagy Lipcsében töltötte, hogy neves mesterektől a hangképzés és az énektanítás mesterfogásait elsajátítsa.

Az Országos Cecília Egyesület 1902 októberében kongresszust tartott Egerben, aminek keretei között egy nagy egyházi hangversenyt is rendeztek. Itt kiemelkedő sikerrel szerepelt az egri ciszterci gimnázium énekkara, amit bizonyít, hogy a korabeli lapok így kommentálták a hallottakat: „az ifjúsági énekkar tiszta intonálása, kifogástalan dinamikája és meglepően szabatos előadása általános feltűnést keltett”.¹⁸ A Szeplőtelen Fogantatás ötven éves jubileumán, 1904. december 7-én az intézeti templomban tartottak újabb elismerést kiváltó koncertet.¹⁹ A minoriták templomában rendezett hangversenyen 1906-ban négy énekszámmal vettek részt.²⁰ A sikerek sora 1909-ben folytatódott. X. Pius pápa ötvenéves papi jubileuma alkalmából hódolati ünnepséget rendeztek a katonazenekar közreműködésével. Esményesített szentmise énekszámai csendültek föl. Az egyházzenei előadások leg-szebb bírálata: „ahol a komoly irányú egyházi zenének ily művelői vannak, ott a musica

¹⁵ Értesítő 1876/77 105. p.

¹⁶ Tanácskozmányi jegyzőkönyvek 1883. febr. 16., 1884. febr. 10., 1885. máj. 16.

¹⁷ Tanácskozmányi jegyzőkönyv 1897. ápr. 8.

¹⁸ Zenelap 1902. okt. 15. sz. ln.: Nagy Béni dr. (1914) 215. p.

¹⁹ Tanácskozmányi jegyzőkönyv 1904. dec. 17.

²⁰ Értesítő 1905/06. 107. p.

sacra ügye biztosítva van”.²¹ Ezek az események, elismerő megnyilatkozások bizonyítják az ének terén elért kimagasló eredményeket, igaz ez csakis a lelkes és jól felkészült tanároknak, diákoknak és a támogató intézeti hozzáállásának köszönhető.

Az énektanítás eredményei sokban hozzájárultak az – 1903-ban kezdődő – ifjúsági énekes színielőadások létrejöttéhez. Az első ilyen fellépésen XIII. Leó 25 éves pápaságának jubiláris ünnepén, Kienzl „A bibliás ember” című zenedarabjából a második felvonás első részének egy jelenetét adták elő a tornateremben felállított színpadon.²² A következő évben, 1904 áprilisában már egy megújult színpadon a „József Egyiptomban” című, 3 felvonásos énekes bibliai dráma elevenedik meg, amelyet az énekkar vezetője, Küzdi Aurél dolgozott át Etienne Henri Mehul bibliai tárgyú operája nyomán. A felcsendülő dallamokat az Egri Gyalogezred zenekara kísérte. Az előadás rendkívüli sikert aratott, főleg a karmestert, a betanító Küzdi tanár urat emelik ki a helyi lapok: „Ő fordította le a darabot, tanította be a karokat, vezette a próbákat, rendezte az előadást, dirigálta a zenekart és énekkart, szóval az egésznek ő volt a lelke, tőle jött a gondolat is, a kivitel is...”²³ Később az értesítőben is méltatják a produkciót, amely a gimnázium érdemeit nagyban növelte, ugyanis az előadásról ezt írják: „... intézetünk iránt érdeklődő művelt és lelkes közönségnek tiszta, nemes élvezetet szerzett, másrészt nemesítette a szívükben, lelkükben érzett nemes öröm által a szereplő ifjakat is”.²⁴ A darabot – a sikerek hatására – 1910-ben felújítják. A főpróbán megjelennek a tankerület igazgatói, akik éppen ekkor tartották éves értekezletüket Egerben. Az elismerés ekkor sem maradt el!

A előadások sora folytatódik a következő években. 1905 áprilisában színre viszik „A tékozló fiú” című négyfelvonásos bibliai játékot. Az írója Madarász Flóris dr. – szintén az iskola ciszter tanára –, míg a darab zenei részét, amely előzenéből, nagyszabású kar- és magánénekből állt, Küzdi Aurél állította össze.²⁵ A „Zrínyi a költő” című, Kovács Pius által írt magyar történelmi tárgyú drámát 1906 márciusában adták elő. A gazdag zenei részt Küzdi Aurél válogatta össze Erkel Ferenc „Hunyadi László” és „Bánk bán” című operáiból. A darab Zrínyit először, mint a csáktornyai várnép példáján lelkesülő, dicsőség után sóvárgó gyermeket, majd mint Olaszországot megjáró, művelt lelkű ifjút s végül, mint hazafias törekvéseinek megghiúsultán kesergő, de királyához mindig hű férfiút mutatta be.²⁶

1907 márciusában „Rákóczi Egerben” címmel a fejedelem hamvainak hazaszállítása tiszteletére az egri gimnazisták bemutatják újabb színdarabjukat. Madarász Flóris dr. írta a kétfelvonásos művet. A darabban megelevenedik az 1704-es év, amikor Telekessy István püspök Egerben fogadja a fejedelmet. A kuruckor hangulatát egy lantos diák szerepeltetésével törekedtek felidézni.²⁷ A zenei részt ismét Küzdi Aurél állította össze, felhasználva a kuruc korszak dallamvilágát és Zichy Géza gróf „Nemo” című operájának bizonyos részleteit.²⁸

A következő év, 1908. kettős jubileumot hozott. Egyrészt Szent István király fiára – a magyar ifjúság védőszentjére –, Imre hercegre emlékeznek születésének kilencszázadik évfordulóján; másrészt Vajda Ödön zirci apátot, az intézet kegyurát, a nemzeti történelem egykori

²¹ Értesítő 1908/09. 96-97. p.

²² Értesítő 1902/03. 120-121. p.

²³ Hevesvármegyei Hírlap 1904. ápr. 21. sz. In: Nagy Béni dr. (1914). 216. p.

²⁴ Értesítő 1903/04. 99-103. p.

²⁵ Értesítő 1904/05. 129-130. p.

²⁶ Értesítő 1905/06. 106-107. p.

²⁷ Nagy Béni dr. (1914) 217. p.

²⁸ Értesítő 1906/07. 131-132. p.

lelkes tanárát akarták megtisztelni 50 éves papi jubileuma alkalmából nemzeti múltunk néhány magasztos jelenetének színrehozatalával. Ezért Kovács Pius dr. „Szent Imre herceg” című, három képből álló ifjúsági színjátékát adták elő. A zenei anyag összeállítása ehhez a darabhoz is Küzdi Aurélnak köszönhető, aki olyan művekből, mint: Verdi: Traviata, Aida; Erkel: Bánk bán; Kinzl: Bibliás ember – használt fel részleteket.²⁹

1912 áprilisában a „Hunyadiak” címmel egy három képből álló zenés színjátékot mutatnak be. Ezt a darabot is Kovács Pius írta, a zenéjét pedig a gimnázium új világi énektanára, Kalovits Alajos dr. szerezte. Az előadás előkészítése, betanítása, rendezése, a korhű ruhák tervezése, mind az író munkáját dicséri.³⁰ Az énektanítás eredményeire alapozott zenés színelőadások sora – láthatóan – komoly elismerést hozott a gimnáziumnak. A szerzett tapasztalatok nagyban ösztönözték a tanárokat, hogy a megkezdett utat tovább folytassák, újabb műveket készítsenek elő. Jól láthatóak azok a pedagógiai, módszertani eredmények is, amelyek az előadások révén keletkeztek. Kiváló alkalmat adtak a felkészülések az erkölcsi nevelésre, az együttműködésre, a belső fegyelem, az akarat erő fejlesztésére.

Mivel több mű is történelmi tárgyú témából készült feldolgozás, ezért a nemzeti kultúra, és múltunk megőrzése szempontjából is jelentős hatásuk volt az előadásoknak. Sikerélményhez juttatták a diákokat, mert elérendő/elérhető célokat tűztek ki eléjük. Az előadásra szánt énekes és prózai részletek fejlesztették az esztétikai érzéket, a művészetek iránti fogékonyságot, de a memóriát is. Állandó gyakorlásra ösztönözte a darabok adta kihívás a diákokat zenei és irodalmi téren, ugyanakkor kikapcsolódást, felüdülést is jelentett a mindennapi munkából, a tanulásból.

A tanároknak is számos feladattal kellett megküzdeniük, amit csak magas szintű szakmai felkészültséggel, állandó gyakorlással, maximális odaadással lehetett áthidalni. Ezek a feladatok valódi zeneszerzői, írói vénát és nyugodt pedagógiai, művészi alkotólélgékört igényeltek! Az eredmények a diákok fejlődése szempontjából óriási jelentőségűek voltak.

A zene tárgya tanítására először 1866-ban találunk utalást.³¹ A tanulók igazgatói engedéllyel vasárnaponként egyik tanteremben zeneprobákat tartottak. A rendszeres zenetanulásra 1872/73-ban 26 tanuló jelentkezett; a kezdőket és haladókat külön tanították heti 2 órában. A rendkívüli tanulmányok között 1877-ben már a lecketervet is olvashatjuk, amiben a következők találhatók:³²

I. Fok-osztály; a) és b) párhuzamos osztállyal. Heti 2 órával. Tárgy: a hegedű és vonó részeinek ismertetése; az állás s a hegedű és a karok tartásának szabályai; a hangjegytan; a vonó gyakorlatok az érintetlen húrokon s az ujjak használatával stb.

II. Fok-osztály; Heti 2 órával. Tárgy: előkészítő tanfolyam alto, viola, violoncello és contrabassra; az ezekre tartozó kulcsok és jegyek ismertetése; gyakorlatok különféle fekvésekben. A két havi előtanok után összeállított kar megfelelő kisebb műdarabok betanulásában.

A zene esetében is látható, hogy kezdőkre és haladókra osztják a diákokat, így előképzettségtől függően képezik őket. A gimnáziumban csak vonós hangszerekre tanították az érdeklődőket, ugyanis erre külön szakembereket alkalmaztak, vagyis nem a műének oktatói foglalkoznak a zenekarral.

²⁹ Értesítő 1907/08. 9-13. p.

³⁰ Értesítő 1911/12. 107-109. p.

³¹ Tanácskozási jegyzőkönyvek 1866. máj.

³² Értesítő 1877/78. 56. p.

A következő rendkívüli tanárokat alkalmazták:³³

Opelt József: világi, Főegyházmegyei Kar-tag, a főgimnáziumi Zeneiskola II. fok-osztályának tanítója.

Podhola Alajos: világi, Főegyházmegyei Kar-tag, a főgimnáziumi Zeneiskola I. a) fok-osztályának tanítója.

Cochola Ferenc: világi, a főgimnáziumi Zeneiskola I. b) fok-osztályának tanítója.

Az 1879/80-as Értesítő tanúsága szerint egy rövid időre megszűnik a zene tárgy tanítása a kevés számú érdeklődő miatt, de 1883-tól újra visszatér. Ettől az évtől kezdve Hirsch Hugó világi tanár, okleveles karmester, főegyházi kartag lesz a főgimnázium igazgatója.³⁴ A tanterv szerint újra heti 2 órában és két fok-osztályban a kezdők és haladók számára szerveznek csoportot, de ebben az évben csak a hegedű hangszerre szorítkozva.³⁵

A következő évben a tanterv bővül, ismét van teljes I-II. fok-osztály.³⁶

I. *Fok-osztály*: Heti 2 órában. Huber. Károly „Hegedűiskolája” nyomán: hangjegy-ismeret; hegedű- és vonótartás; a hangszer részletes ismerete. Az „üteny-gyakorlatok” a bal- és jobb kéz számára. Cserejelek; hanglépcsők, műszók magyarázata. Gyakorlatok a hangjegyek neveiben. A trillák. Chromátikus hanglépcsők. Duplafogás. 12 duett.

II. *Fok-osztály*: Nyolc gyakori, első fekvésben. A két fekvés, – különféle gyakorlatokkal. 24 Etűd begyakorlása. – A brácsa és gordonka ismertetése, Kummer „Iskolája” szerint. Elméleti magyarázatok Lohbe „Kis Harmóniája” nyomán. (Ezek a követelmények alapvetően megfelelnek a napjainkban alkalmazottaknak. – a szerző) Az eredmények, főleg a diákok számának visszaszorulása miatt elmaradnak az énekkar sikereitől, talán ezért is szűnik meg 1885-től rövid időre az iskolai hangszeres zene tanítása.

Az 1891-es évtől kezdve – igaz szűkebb körben – Cochola Ferenc világi tanító vezetésével újjáéled a hangszertanulás egy 12-14 fős. zenekar létrehozásával. A valódi lendületre mégis közel két évtizedet kellett várni. Az 1907/08-as tanévben a zenét már korábban is tanult diákok egy ifjúsági zenekört alakítottak. A gimnázium igazgatója támogatta az elképzelést. A zenekar fő célja a tanulás és az ifjak nemes szórakoztatása volt. Összejeveteleiken zenedarabokat adtak elő, és zeneszerzőkről, zeneművekről beszélgettek. A következő években már nyilvános szereplésekhez is jutottak az önképzőkör díszüléseiben, az ifjúsági és évszázor ünnepélyeken.³⁷ A zenekar Herovits Antal és Zoltán Alajos világi tanítók vezetése alatt folyamatosan fejlődött, színvonalja emelkedett. Egyre több taggal bővült a társaság, és nemcsak vonósok, hanem fúvósok is szép számmal csatlakoztak hozzájuk. 1910-től kezdve minden évben megmutatták tudásukat a nagyközönségnek, akik elismerésüket fejezték ki a produkciók iránt.³⁸

A hangszeres zene tanítása kissé hullámzó volt a vizsgált időszakban, de érzékelhettük, hogy mennyire virágzik a vokális muzsika. Az elismerések sorozatát kapja a kórus és a mindenkori karmester, s ez tovább lelkesíti a zenét amúgy is szerető közösséget. A ciszterciek valószínűleg ismerték azt a gondolatot, amit Caccini, az itáliai barokk egyik jeles képviselője fogalmazott meg: „A zene hatása a harmónia varázsában rejlik.” Ezt a harmóniát találták meg az együttzenélésben, ez az a harmónia, ami évtizedeken át nagyszámú gimnazistát vonz a

³³ Értesítő 1877/78, 45. p.

³⁴ Értesítő 1883/84, 41. p.

³⁵ Értesítő 1883/84, 53. p.

³⁶ Értesítő 1884/85, 53. p.

³⁷ Értesítő 1907/08, 100. p.

³⁸ Értesítő 1909/10. 76-77. p.; 1910/11. 59-60. p.; 1912/13. 53-54. p.

kórusba, indukál kiemelkedő eredményeket, megindító zenei hangzást. A sikerekhez szükség volt a rendszeres, kitartó gyakorlásra. Ehhez az iskola megfelelő kereteket biztosított, ugyanis heti 2-2 óra állt rendelkezésre – az első osztálytól a nyolcadikig – az énekre és a zenére, sőt szükség esetén több is. Ez az óraszám napjaink gimnáziumi kereteit jóval meghaladja, és csak reményünk lehet rá, hogy a jövőben a zene visszakérül általános gimnáziumainkban is arra a megfelelő helyre, amit a korábbi évszázadok eredményei jól példáznak.

IRODALOM

- Arisztotelész (1984): Politika. Gondolat, Budapest, 322-323. p.
Bárdos Kornél (1987): Eger zenéje 1687–1887. Budapest, Akadémiai Kiadó.
Ciszterci Rend Egri Kath. Főgimnáziumának Értesítői (Lsd.: Értesítő) 1851/52–1913/14.
Felkai L.–Zibolen E. (1993): A magyar nevelés története II. Főszerk.: Horváth Márton, Felsőoktatási Koordinációs Iroda.
Kassuba Domokos (1895): Az Egri Gimnázium története. Eger.
Kovács László (2005): A ciszterci rend egri főgimnáziumának története a XIX. század közepéig. Módszertani Közlemények, XLV. évf. 1. szám, Szeged. 37-44. p.
Lékai Lajos (1991): Ciszterciek. Budapest, Apostoli Szentszék Könyvkiadó.
Mészáros István–Németh András–Pukánszky Béla (2003): Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe. Osiris Kiadó, Bp.
Mészáros István (1988): Oskolák és iskolák, Budapest, Tankönyvkiadó, 29-42; 211-234. p.
Nagy Béni dr. (1914): Az egri Főgimnázium története. Eger.
Tanácskozmányi jegyzőkönyvek. Heves Megyei Levéltár VIII-53/1, 4, 56, 73, 127, 128, 137, 195.

DR. DOMONKOS JÁNOS

ny. iskolaigazgató

Budapest

Sepsiszentgyörgy értékei – A székely nemzeti múzeum

Bármely irányból közelítjük meg Sepsiszentgyörgyöt – akár Brassó, akár Kézdivásárhely vagy Tusnádfürdő felől –, messziről kirajzolódik a város körvonala. Nagy része az Olt jobb partján fekszik, a Baróti-hegység legmagasabb csúcsától (1017) keletre. Éghajlata kellemes, szubalpin; a levegő ózondús. Számos turisztikai program indulópontja.

Sepsiszentgyörgy Erdély délkeleti részének egyik legrégebbi települése. Nevét 1322-ben okmány említi. 1461 óta város. 1520 óta vásártartó jogú. Vásárai a középkorban messze földön híresek voltak: azon a téren tartották akkor is, ahol most. Református erődtemploma a 16. században épült. 1690-től középiskolája volt. Ebből fejlődött ki a Mikó-kollégium: kétemeletes épülete a Fő téren áll. Itt látható az egykori Megyeháza: 1832-ben épült klasszicista stílusban. Homlokzatán Háromszék címere látható. Falán emléktábla: a magyar szabadságharc idején az épületben székelt Háromszék Honvédelmi Bizottmánya. Itt hangzottak el Gábor Áron szállításigévé vált szavai: „Lészen ágyú!”